

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Козак
Тамара Миколаївна

До феномену політичного дискурсу крізь призму теоретико-методологічного взаємозв'язку між мовою та політикою

УДК 32.019.51+327.39
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-6-5-12>

Козак Тамара Миколаївна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету
імені Івана Франка
вул. Січових Стрільців, 19, Львів, Україна

Проаналізовано сутність й особливості феномену політичного дискурсу як вияву взаємозв'язку між мовою та політикою. Це актуалізовано тим фактом, що в останні десятиліття значного інтересу набула проблематика мови і політики, мови у політиці та політики у мові. У дослідженні використано методи політичної науки і прикладної лінгвістики, за допомогою яких розкрито сутність лексико-семантичних, прагматично-лінгвістичних і семіотичних прийомів у поясненні та конструюванні взаємозв'язку між мовою і політикою. Водночас методологічною основою дослідження обрано структуралізм (постструктуралізм), позитивізм (неопозитивізм), постмарксизм і конструктивізм. За результатами аналізу встановлено, що політика є однією з найголовніших причин розвитку мови і навпаки. Це детерміновано тим, що мовні практики можуть бути політизовані шляхом виявлення та демістифікації влади й авторитету через тексти і мову. Відтак політичний процес і соціальні та політичні інститути в його рамках, а тому й традиції політичної боротьби за владу неодмінно відображені у політичному дискурсі й обов'язково окреслюються дискурсивним характером, бо політика планується і здійснюється у політичних дискусіях та конкуренції, які ведуться на мові, перебувають у зв'язку з мовою та стосуються мови. Відповідно, політичний дискурс аксіологічно відображає широкий комунікативний і соціальний контекст його виробництва, групові й індивідуальні варіанти його сприйняття та прагматичні, прецедентні, стилістичні та функціональні аспекти окреслення ним політичної картини світу. У підсумку це виявляє здатність політичного дискурсу слугувати, з однієї сторони, виробленню інтерпретації певної ментальності, а з іншої сторони, – конструюванню і категоризації політичної реальності.

Ключові слова: політика, мова, дискурс, політичний дискурс, влада, група, лінгвістика, політична наука.

Вступ. В останні десятиліття значного науково-дослідницького інтересу набула проблематика мови і політики, мови у політиці та політики у мові, а відтак й ідея доцільності аналізу мови не тільки як об'єкта літературознавства та лінгвістики, але й як зацікавленості політичної науки. Відтак політична наука сьогодні дедалі частіше апелює до проблематики мови у поясненні соціальної фрагментації та конструювання різних моделей чи то демократичних, чи то автократичних політичних режимів, оскільки мова відображає та впливає на структури влади, а тому може розглядатися як індикатор соціальних і політичних ситуацій та взаємодій. На цьому тлі теоретико-методологічно важливою є потреба визначення, співвідношення та розмежування таких понять, як «мова політики» і «політика мови», а відтак й окреслення феномену політичного дискурсу або дискурсу у політиці крізь призму взаємозв'язку між мовою та політикою.

Відтак **метою дослідження** є окреслення феномену політичного дискурсу чи дискурсу у політиці, зокрема на підставі з'ясування теоретико-методологічних особливостей і деяких практичних виявів взаємозв'язку між мовою та політикою. Для досягнення цієї мети використано **методи** політич-

ної науки та прикладної лінгвістики, за допомогою яких розкривається сутність лексико-семантичних, прагматично-лінгвістичних і семіотичних прийомів у поясненні та конструюванні взаємозв'язку між мовою і політикою. Методологічною ж основою дослідження обрано структуралізм/постструктуралізм, позитивізм/неопозитивізм, постмарксизм і конструктивізм. На цій підставі політичний дискурс чи дискурс у політиці було пояснено і з позицій індуктивного мислення, і з позицій дедуктивного мислення. Водночас особливістю дослідження стало його головно теоретико-методологічне, а не практично-емпіричне спрямування.

Результати. Сьогодні у середовищі представників прикладної лінгвістики та політичної науки дедалі частіше звучить наукова позиція, згідно з якою серед головних причин походження та розвитку мови доцільно виокремлювати саме політичні чинники. Так, Р. Данбар аргументує, що мова еволюційно розвинулась та розвивається як надзвичайно ефективний засіб розрізнення союзників від ворогів, зокрема під час моніторингу за ними й визначення того, хто є ким у реальному політичному процесі [18]. Подібної думки дотримується Ж.-Л. Дессаллс, який зазначає, що мова позиціо-

нується чи не головним організаційним індикатором формування «коаліцій критичного розміру» у будь-якій сфері соціального та політичного життя [16]. Річ у тому, що більшість політичних суспільств сучасного світу не є одномовними, а відтак вибір того, якою мовою користуватись у тих чи інших обставинах безумовно є політичною справою, причому щонайменше у двох сенсах. З однієї сторони, вибір мови одночасно і залежить, і визначає політичні відносини між носіями мови. З другої сторони, вибір мови завжди відбувається з огляду на очікувані та гіпотетичні політичні наслідки і санкції.

Яскравим прикладом є ситуація в офіційно двомовній Бельгії, у якій вибір валлонської чи фламандської мови в певних ситуаціях є надзвичайно чутливим, оскільки: правильний вибір мови дуже складно зробити тим, хто не вжився у мовну політику тієї чи іншої бельгійської громади; неправильний вибір мови може образити співрозмовника. За аналогією, дуже складною є конструкція вибору відповідних мов у штатах Індії, особливо з огляду на те, що неправильний вибір мови може бути інтерпретований у формі підривного мотиву чи навіть божевілля. Подібним чином, політизованим є вибір мови у постколоніальних суспільствах і контекстах, зокрема між колишньою колоніальною/імперською мовою і мовою корінного населення. Це чи не найвідчутніше, коли конкуренція між мовами в умовах постколоніалізму дотична до проблеми соціально-економічної/класової (як у Гонконзі) чи релігійної (як у Лівані) диференціації в суспільстві [33].

Врешті-решт, проблематика вибору мови значною мірою політизована у віковому зрізі, особливо серед молоді, оскільки: одна частина молоді вибирає «поширенішу та престижнішу» мову як засіб розширення освітніх і соціально-економічних можливостей у майбутньому; інша частина молоді протистоїть такому вибору й обирає «ближчу» мову як засіб уникнення «культурної зради». Найскладнішою же проблема вибору мови, а відтак і міра політизації цього вибору, є тоді, коли потрібно зробити інституційний вибір, – головню з приводу того, якою мовою свої справи повинен здійснювати уряд, якою мовою влада повинна комунікувати з громадянами та якою повинна бути мова освіти. Це особливо відчутно у випадку вибору інституційного дизайну в постколоніальних чи постімперських державах, де экс-колоніальну або экс-імперську мову продовжують застосовувати у деяких інституційних сферах. Чи не найближчим до нас у цьому контексті є досвід деяких країн, які виникли після колапсу СРСР, – передусім Вірменії, Естонії, Казахстану, Киргизстану, Латвії і навіть України, – в яких й досі різною мірою точиться боротьба між прихильниками різних опцій вибору мови, а мови корінного населення яких і досі потребують відродження й підтримки, особливо на

тлі деструктивного міжнаціонального та мовного тиску Росії.

Важливо й те, що в останні десятиліття політичний розвиток у світі набуває цілком нових форм, які не мають своїх аналогів в історії. Йдеться, наприклад, про колапс комуністичної системи, возз'єднання Німеччини, розпад Югославії, розподіл Чехословаччини, утворення Боснії і Герцеговини, виникнення правих популістських рухів і партій як у Європі, так і поза її межами. У цьому контексті проблематика взаємозв'язку мови та політики, а відтак і політичного дискурсу, теж виходить на дослідницьку арену у доволі видозміненому вигляді. З однієї сторони, зокрема з огляду на те, що уявлення і репрезентативні практики ніколи не є нейтральними, а натомість перебувають під впливом ідеологічного погляду, вчені цікавляться діалектичним взаємозв'язком між політичними дискурсами про «реальність» і «реальністю» як такою. З іншої сторони, науковці звертаються до проблематики впливу різних форм політичних змін як конкретних наслідків взаємозв'язку мови та політики, в тому числі у вироблені й запозиченні мовної політики [27]. А це означає, що саме на тлі змін наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбувається суттєве розширення розуміння мови і як форми соціальної та політичної практики [23], і як абстрактної системи, а відтак й предметної сфери взаємозв'язку мови та політики – відповідно, у формі впливу формальних та неформальних інститутів, акторів і процесів на системи мови та дискурсивно-діалектичного поєднання мови та політики крізь призму реальних дій та подій [25].

Як приклад взаємозв'язку між широкомасштабними дискурсивними діями, політичними пертурбаціями і змінами мови можна навести ситуацію в рамках політичної та лінгвістичної історії Югославії, яка закінчилась конфліктами в кінці 90-х років ХХ століття – на початку ХХІ ст. Попри те, що різні етноси і національності були об'єднані в єдину державу – Королівство сербів, хорватів та словенців – ще на початку ХХ ст., вони брали участь у Другій світовій війні як представники різних сторін і блоків, але в рамках соціалістичного періоду розвитку знову були об'єднані у багатонаціональну державу зі специфічною мовною політикою. Її головна ознака полягала в тому, що більшість громадян Югославії (сербі, хорвати і боснійці) розмовляли мовою, яку називали сербсько-хорватською [8, с. 197]. Але цей факт був наслідком специфічного політичного дискурсу та взаємозв'язку мови і політики, оскільки сербсько-хорватська мова була політизованою, адже ще під час Другої світової війни серби та хорвати були в протилежних політичних таборах. Більше того, така мовна політика стосувалась і символічної сторони медалі, адже, вирівнюючи відмінності між сербською та хорватською мовами, вона приписувала їм

статус «діалектних варіантів» нібито єдиної мови [27]. Однак після смерті Й.Б. Тіто – керівника і лідера комуністичної Югославії – мовно-дискурсивні реалії серйозно вплинули на подальший хід політичних подій, зокрема спричинивши збройний конфлікт і утворення кількох незалежних держав та протодержавних утворень. А вже ці події, своєю чергою, зумовили генерування нових політичних дискурсів і нових параметрів не лише взаємозв'язку мови та політики, але й мовної політики на постюгославському просторі, зокрема у Сербії, Хорватії, Боснії і Герцеговині, Македонії, Словенії та Чорногорії (а також в Косово).

Ще одним прикладом взаємозв'язку дискурсивних дій, політичних змін і змін мови слугує ситуація в Австрії, зокрема на тлі парламентських виборів у жовтні 1999 р. Тоді за результатами виборів (як і за результатами виборів у 2002 р.) було оформлено цілком новий формат коаліційної політики і коаліційного урядування у формі пакту між християнсько-консервативною Народною партією Австрії і популістською ультраправою Партією свободи Австрії (в 2000–2005 рр. було сформовано три уряди на чолі з прем'єр-міністром В. Шюссельом і у складі представників перелічених партій). А це, своєю чергою, ознаменувало кінець тридцятирічного періоду, коли Соціал-демократична партія Австрії була домінуючим політичним актором і формувала всі без винятку урядові кабінети (однопартійні та коаліційні, а також більшості та меншості) [17]. Незважаючи на те, що розуміння «широкої політики» та соціального договору в Австрії залишилось незмінним, новими урядами було зміщено головні акценти у «вузькій політиці» (приміром, у формі зміщення від соціально-ринкової економіки до неоліберальної) та реальному політичному процесі (наприклад, у формі переходу від консенсусного стилю політики і переговорів до конфронтаційного стилю забезпечення урядових інтересів через законодавство) [27]. Як наслідок, політичні зміни зумовили значні дискурсивні зміни, оскільки соціальні інститути стали «вираженням товару», що призвело до використання економічного дискурсу та економічних метафор у сферах освіти і соціального забезпечення. Відповідно, новий політичний дискурс почав систематично гальмувати публічне обговорення політичних і соціальних альтернатив у засобах масової інформації й навіть у політичній сфері. Крім того, певні традиційні жанри політичного дискурсу в Австрії, зокрема переговори з приводу пошуку компромісів, були замінені «круглими столами», де почали обговорювати питання, із приводу яких урядом уже були прийняті рішення. Схожа логіка взаємозв'язку мови/дискурсу й політики в Австрії була виражена у 2017–2019 рр., коли відбувся черговий варіант урядового коаліціонування аналогічних партій (у формі уряду на чолі із прем'єр-міністром С. Кур-

цом). Однак якщо в першому випадку він завершився зміною урядів та періоду домінування одних політсили іншими, то в другому – зміною уряду і політичною кризою. Загалом австрійський приклад засвідчує, що навіть відносно незначна політична подія може призвести до дискурсивних змін у суспільстві.

Тим не менше, із теоретико-методологічного погляду така важливість взаємозв'язку мови та політики є різнозумовленою та різновекторною [19]. Так, П. Чілтон і К. Шаффнер зауважують, що політика в жодному разі не може конструюватися і реалізовуватися без мови, головню тому, що застосування мови в конституюванні соціальних груп веде до оформлення політики у широкому сенсі [12, с. 206]. А це, на думку А. Пелінки, означає, що мова повинна сприйматись та аналізуватись як політичне явище, а натомість політика – як дискурсивне явище [38, с. 129]. Спроби обґрунтувати це зводяться ще до періоду античності, коли, наприклад, Арістотель доводив важливість ролі ораторського мистецтва для справ держави та громадянства, а Цицерон розумів риторику як потужний інструмент формування політичної віри та дій. Натомість на сучасному етапі розвитку науки взаємозв'язок між мовою і політикою став предметом цілої низки дисциплін та зацікавленістю багатьох вчених, які усереднено доводять цілком специфічну роль політичного дискурсу (як доволі різногранного явища) і мови у конструюванні й легітимізації реального та очікуваного політичного процесу і відносин з приводу отримання та здійснення влади [7; 10; 34; 38; 42].

На цьому тлі цікавим є зауваження У. Окульської та П. Капа, які зазначають, що аналіз політичного дискурсу передбачає соціально орієнтоване дослідження політики і/чи політичного процесу на стику публічного дискурсу і політичних та соціальних інститутів, а відтак і «вивчення мови та мовних практик головним чином (але не винятково) в політичних умовах» [37, с. 3–4]. Зумовлено це тим, що, на думку Д. Белла, мова є своєрідною «перцептивною лінзою» вивчення політичних явищ, вчинків, інститутів і процесів, яка «сконструйована зі слів і довкола слів» [6, с. 12], адже головні категорії політики стосуються лінгвістичних способів взаємодії для досягнення владних цілей і наслідків. Подібної думки дотримуються К. Гудсон [30, с. 41, 61] і Ф. Даллмайр [15, с. 2], які вважають, що мова – це стратегічний ресурс, за допомогою якого політики отримують і здійснюють владу, оскільки політичні заяви не є об'єктивними чи зрозумілими висловлюваннями, а натомість функціонують як «екран» або «безпечна сітка», покликаний досягти політичних цілей, створити союзні й опозиційні групи та представити образ національної єдності.

Ще далі пішли науковці, які з політологічної сторони визначили способи осмислення мови

у політиці, зокрема в розвитку сучасної національної держави і національної ідентичності, окреслили інтеракційно-мовні особливості міжнародних переговорів, а також аргументували, що мова і її мобілізуюча сила спричиняють формування соціо-політичних поділів [5; 8; 38]. Але «політологічним переворотом у сприйнятті мови» в цьому контексті стало зауваження М. Едельмана про те, що створення сенсу є важливим для політичної практики і для конструювання переконань про події, політику, лідерів, проблеми і кризи, які раціоналізують або оскаржують існуючі політичні та соціальні відмінності [20, с. 104]. Це виразно продемонстровано на підставі зауваження вченого про те, що «політична мова є політичною реальністю», адже якщо конфліктів з приводу сенсу немає, то й питання, які розглядаються, не є політичними за визначенням. А це, своєю чергою, означає, що смисленеві практики політики включають як політичні дії, так і політичну мову, яка застосовується для їхньої інтерпретації [21, с. 1].

Подібного висновку дотримується М. Шапіро, який наполягає на факті «радикального переплетення між текстовою та політичною практикою» [41, с. 12] і саме на цій підставі заперечує валідність висновку про доцільність сприйняття політичного досвіду як «автономної і повністю сформованої сутності», яку треба тільки описати через «правильні мовленнєві зразки» [40, с. 19]. Натомість для того, щоби по-справжньому зрозуміти політичні явища, вчений закликає аналітиків до усвідомлення того, як дискурсивна практика опису, категоризації та оцінки робить політичний «світ речей» значимим. На цій підставі А. Буркхардт закликає до розуміння «політичної мови» як загальної фрази, яка включає «всі типи публічних, інституційних і приватних розмов з політичних питань, усі типи текстів, характерних для політики, а також використання всіх лексичних та стилістичних мовних інструментів, що характеризують розмови про політичні контексти» [9, с. 79]. Дослідник виділяє такі процедури як особливо перспективні методи і прийоми, що використовують для «ідеологічної реконструкції»: лексико-семантичні прийоми (аналіз лозунгів і ціннісних слів, евфемізмів й ідеологічної полісемії); речення і текстові семантичні процедури (аналіз тропів, семантичних ізотопів і стратегій інтеграції та виключення); прагматичні текстові лінгвістичні прийоми (аналіз мовленнєвих актів, натяків, припущень, аргументацій, риторики, цитат, жанрів й інтертекстуальності); семіотичні прийоми (семіотичний аналіз символів та образів).

У підсумку це означає, що ключовим напрямом аналітичного міркування багатьох вчених є спроба політизації мовних практик повсякденного життя шляхом виявлення та демістифікації влади й авторитету через тексти та мову [19]. Водночас із 90-х рр. ХХ ст. дослідження політичного дискурсу

суттєво розширились і почали апелювати до врахування ролі комунікації всередині політичних організацій, а також унікального (харизматичного) стилю політиків, політичних виступів, політичної риторики, стратегій маніпуляцій і переконань [29; 35; 43; 44].

У теоретико-методологічному розрізі це означено тим фактом, що в ХХ і навіть на початку ХХІ ст. розуміння взаємозв'язку між мовою та політикою формувалось на підставі конфлікту між структуралізмом (а згодом і постструктуралізмом) та марксизмом (а згодом і постмарксизмом; однак у методологічному, а не політичному трактуванні). Перший теоретико-методологічний підхід (у поданні Дж. Оруелла, Н. Хомського та М. Холлідея) трактує мову як систему заздалегідь заданих знаків і структурований несвідомий розум членів певної мовної спільноти. З огляду на це, обов'язковим атрибутом дихотомії «мова–політика» є відірваність дискурсу від реальності [32]. Але це те, що дає можливість політичним партіям підтримувати непохитні думки та позиції серед своїх послідовників і симпатиків, а в крайньому разі – навіть обманювати тих, кого партії хочуть «поневолити». Відповідно, коли політичні партії використовують мову так, щоб заважати концентрації ментальних картин політичної і загалом соціальної реальності, люди не завжди розуміють, що з ними відбувається, і не завжди можуть виступити проти того, чого вони не усвідомлюють. Натомість другий теоретико-методологічний підхід (зокрема у поданні Р. Вільямса і Ю. Габермаса) сфокусований на розумінні мови як процесу суспільного виробництва та відтворення знаків і їхніх політичних наслідків. Із огляду на це, особливістю марксистського сприйняття політичної реальності є концепція гегемонії, згідно з якою політичний контроль здійснюється навіть за відсутності прямого правління, зокрема через невидиму гегемоністську силову структуру [14; 28]. У випадку ж дихотомії «мова – політика» це означає, що мова і спілкування априорі містять неявні міжпредметні норми, а вже у цих нормах повсякденного використання мови закладені підстави загальнолюдських цінностей, принципів й істини [31, с. 435].

Поєднує ці теоретико-методологічні підходи взаємозв'язку мови і політики розуміння, згідно з яким будь-який політичний процес і соціальні та політичні інститути в його рамках, а відтак і традиції ведення політичної боротьби за владу неодмінно відображені у політичному дискурсі й обов'язково окреслюються дискурсивним характером [1]. Причому в одному випадку це цілком очевидно, зокрема коли йдеться про політичні дії, які за своєю природою є мовними діями, – наприклад, про клятви, обіцянки, критику, викриття, заклики. А натомість в іншому випадку це зовсім неочевидно, особливо коли окремі політичні події

та явища маскуються і приховуються, а не соціалізуються й легітимізуються. Крім того, часто політична боротьба за владу пов'язана не тільки із використанням певних слів, але й з протистоянням за чи проти використання у політичному дискурсі певної лексики. А це означає, що політика планується і здійснюється у політичних дискусіях й конкуренції, які ведуться на мові, перебувають у зв'язку з мовою і стосуються мови [24].

Водночас трактування політичного дискурсу, у зв'язку з цим, є доволі варіативним. В одному випадку до нього відносять будь-які мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких підпадають під сферу політики [4, с. 23]. А в іншому випадку – винятково інституційні форми спілкування в сфері політики, а саме сукупність всіх мовних актів, які використовують у політичних дискусіях, а також правила публічної політики, «освячені традицією і перевірені досвідом» [2, с. 42]. Узагальнено це означає, що політичним дискурсом є комплексна комунікативна дія чи подія в сфері ідеології, яка дозволяє її учасникам формулювати і висловлювати абстрактні ідеологічні переконання та позначає письмовий або усний, завершений або триваючий «продукт» комунікативної діяльності, який інтерпретується реципієнтами на тлі знань і сприйняття політичної реальності [3]. А це, своєю чергою, аргументує, що політичний дискурс аксіологічно відображає широкий комунікативний і соціальний контекст його виробництва, групові та індивідуальні варіанти його сприйняття, а також прагматичні, прецедентні, стилістичні та функціональні аспекти окреслення ним політичної картини світу [1]. Й саме у цьому простежується неперервний, хоча часто і маніпулятивний взаємозв'язок між мовою та політикою, оскільки він головно виявляється у дихотомії «свій–чужий» чи «друг–ворог». У підсумку це виявляє здатність політичного дискурсу слугувати, з однієї сторони, виробленню інтерпретації певної ментальності, а з іншої сторони, – конструюванню та категоризації політичної (не важливо чи маніпулятивної, чи антропоцентричної) реальності, властивій певній політичній і соціальній групі.

Водночас це дозволяє аргументувати, що у дослідженнях, які стосуються проблематики взаємозв'язку мови/дискурсу та політики і обидві категорії повинні розумітись спеціально [45, с. 713]. Зокрема, політика повинна розумітись і широко (як сукупність суспільно-політичних ідей та практичних політичних дій і подій), і вузько (головно як політичний процес, боротьба за владу, практика професійних дій політиків, особливості функціонування політичних інститутів та систем тощо) [13; 42]. Окрім того, політика повинна інтерпретуватись як категорія, котра може бути реалізованою і на мікро-, і на макрорівні. Так, на мікрорівні політика стосується головно відносин між людьми та соціальними гру-

пами, а тому реалізовується через переконання, аргументації, загрози, хабарі [10, с. 3]. Натомість на макрорівні політика передбачає конфлікти між політичним інститутами і всередині політичних інститутів та систем, а тому виявляється у кодексах законів, прецедентній практиці та демократичних або автократичних конституціях тощо [19]. Саме з огляду на це, дослідники розходяться у своїх думках з приводу предмету взаємозв'язку політики і мови. Одна група вчених наполягає на дослідженні такого взаємозв'язку винятково у форматі дискурсу, виробленого центральними політичними акторами [42, с. 13], а друга група вважає, що полем зацікавленості політичного дискурсу повинна бути максимально соціально широка конструкція розуміння політики, яка виходить за рамки політичного процесу [22, с. 33].

Своєю чергою, мова, навіть якщо вона повсякденна, неодмінно повинна розумітись як постійно і неминуче пронизана або зовсім непронизана термінами інституціоналізованої політики [45, с. 709]. А це означає, що будь-який варіант дискурсу за своєю конструкцією і логікою є політичним, бо він слугує «місцем боротьби» і «смысловим простором», в якому виробляються та/або оскаржуються певні політичні сенси [39]. Хоч, на протипагу, рівень політичності доволі часто визначається ситуативно і є категорією інтерпретаційною та реляційною, звідки висновок про те, що окремі соціальні феномени, явища і процеси політизуються, а окремі – ні [12, с. 212; 36, с. 45, 47]. Це означає, що різними можуть бути сенси та розуміння, які можна отримати на підставі застосування різних прагматичних концепцій і технік політичного дискурсу, зокрема у рамках співвідношення влади, ідеології, етики та соціальних уявлень або упереджень. Відповідно, політичний дискурс може бути чи не бути маніпулятивним, однак він завжди призводить до осягнення оновленої сутності політики [11]. А це є підставою аргументації, що політична риторика може бути і «ворогом», і «другом» істини, навіть попри те, що вона завжди розпливчата [26].

Висновки. Загалом у дослідженні констатовано, що політика є однією з найголовніших причин розвитку мови і навпаки. Теоретико-методологічно це детерміновано тим, що мовні практики повсякденного життя можуть бути політизовані шляхом виявлення та демістифікації влади й авторитету через тексти і мову. Окрім того, взаємозв'язок між мовою та політикою, зокрема у форматі політичного дискурсу, стосується врахування ролі комунікації всередині політичних організацій і стилю політиків, політичних виступів, політичної риторики, стратегій маніпуляцій і переконань. Це означає, що політичний процес і соціальні та політичні інститути в його рамках, а відтак і традиції ведення політичної боротьби за владу неодмінно відображені у політичному дискурсі й обов'язково

окреслюються дискурсивним характером, бо політика планується і здійснюється у політичних дискурсах та конкуренції, які ведуться на мові, перебувають у зв'язку з мовою та стосуються мови. Відтак політичним дискурсом доцільно вважати комплексну комунікативну дію чи подію в сфері ідеології, яка дозволяє її учасникам формулювати і висловлювати абстрактні ідеологічні переконання та позначає певний письмовий або усний, завершений або триваючий «продукт» комунікативної діяльності, який інтерпретується реципієнтами на тлі знань і сприйняття політичної реальності. Відповідно, політичний дискурс аксіологічно відображає широкий комунікативний і соціальний контекст його виробництва, групові й індивідуальні варіанти його сприйняття та прагматичні, прецедентні, стилістичні і функціональні аспекти окреслення ним політичної картини світу. У підсумку це виявляє здатність політичного дискурсу слугувати, з однієї сторони, виробленню інтерпретації певної ментальності, а з іншої сторони, – конструюванню і категоризації політичної (маніпулятивної чи немаманіпулятивної) реальності, властивої певній політичній та соціальній групі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрюхина Т. Язык власти и власть языка: политический дискурс. *Право и управление. XXI век*. 2013. № 3. С. 62–69.
2. Баранов А., Казакевич Е. Парламентские дебаты: традиции и новации. Москва, 1991. 63 с.
3. Дейк Т. Язык. Познание. Коммуникация. Москва, 1989. 312 с.
4. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.01, 10.02.19. Волгоград, 2000. 431 с.
5. Bell D. Political linguistics and international negotiations // *Negotiations Journal*. 1988. Vol. 4. № 3. P. 233–246.
6. Bell D. Power, influence, and authority: an essay on political linguistics. New York: Oxford, 1975. 131 p.
7. Blommaert J. Language and politics, language politics and political linguistics. *Belgian Journal*. 1997. Vol. 11. P. 1–10.
8. Bugarski R. Language policies in the successor states of former Yugoslavia // *Journal of Language and Politics*. 2004. Vol. 3. № 2. P. 189–208.
9. Burkhardt A. Politolinguistik. Versuch einer Ortsbestimmung. Klein J., Diekmannshenke H. *Sprachstrategien und Dialogblockaden. Linguistische und politikwissenschaftliche Studien zur politischen Kommunikation*. Berlin: de Gruyter, 1996. P. 75–100.
10. Chilton P. Analysing political discourse: theory and practice. London: Routledge, 2004. 226 p.
11. Chilton P. Cooperation and Non-Cooperation: Ethical and Political Aspects of Pragmatics // *Language and Communication*. 1987. Vol. 7. № 3. P. 221–239.
12. Chilton P., Schaffner C. Discourse and politics. *van Dijk T. Discourse as social interaction*. London: Sage, 1997. P. 206–230.
13. Chilton P., Schaffner C. Introduction: themes and principles in the analysis of political discourse. *Chilton P., Schaffner C. Politics as text and talk*. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 1–41.
14. Crowley T. Language in history: theories and texts. London & New York: Routledge, 1996. 215 p.
15. Dallmayr F. Language and politics: why does language matter to political philosophy. London: University of Notre Dame, 1984. 243 p.
16. Desselles J.-L. Aux origines du langage: Une histoire naturelle de la parole. Paris: Hermès, 2000. 351 p.
17. Döring H., Manow P. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies. Development version. URL: <http://www.parlgov.org/>
18. Dunbar R. Grooming. Gossip and the Evolution of Language. London and Boston, MA: Faber and Faber, 1996. 230 p.
19. Dunmire P. Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language. *Language and Linguistics Compass*. 2012. Vol. 6. No. 11. P. 735–751.
20. Edelman M. Constructing the political spectacle. Chicago: University of Chicago Press, 1988. 137 p.
21. Edelman M. The symbolic uses of politics. Urbana: University of Illinois Press, 1970. 201 p.
22. Fairclough N. Genres in political discourse. *Brown K. Encyclopedia of language and linguistics*. Vol. 5. Boston: Elsevier, 2006. P. 32–38.
23. Fairclough N. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press, 1992. 259 p.
24. Fairclough N. Language and Power. London, 1989. 259 p.
25. Fairclough N. Semiotic aspects of social transformation and learning. *Rogers R. New Directions in Critical Discourse Analysis: Semiotic Aspects of Social Transformation and Learning*. Mahwah: Erlbaum, 2003.
26. Gruber H. Political Language and Textual Vagueness. *Pragmatics*. 1993. Vol. 3. No. 1. P. 1–28.
27. Gruber H., Menz F. Language and political change: Micro- and macro-aspects of a contested relationship? // *Journal of Language and Politics*. 2004. Vol. 3. № 2. P. 175–188.
28. Holborow M. The politics of English: a Marxist view of language. London: Sage, 1999. 216 p.
29. Holzschneider A. Power of discourse and power in discourse: an investigation of transformation and exclusion in the global discourse of childhood: Unpublished PhD Thesis. Berlin, 2005.
30. Hudson K. The language of modern politics. London: MacMillan, 1978. 167 p.
31. Jarvis S. The Frankfurt School and critical theory: introduction. *Glendinning S. Edinburgh encyclopedia of continental philosophy*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999. P. 429–437.
32. Joseph J. From Whitney to Chomsky: essays in the history of American linguistics. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2002. 234 p.
33. Joseph J. Language and Identity: National, Ethnic, Religious. Houndmills, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2004. 268 p.
34. Klemperer V. The Language of the Third Reich: LTI. *Lingua Tertii Imperii*. London: Continuum, 2005. 304 p.
35. Krzyzanowski M., Oberhuber F. (Un)Doing Europe: Discourses and Practices of Negotiating the EU Constitution. Bern: Peter Lang, 2007. 247 p.

36. Muntigl P. Politicization and depoliticization: unemployment policy in the European Union. *Chilton P., Schaffner C. Politics as text and talk: analytic approaches to political discourse*. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 45–79.

37. Okulska U., Cap P. Analysis of political discourse: landmarks, challenges, and prospects // Okulska U., Cap P. *Perspectives in politics and discourse*. Amsterdam: John Benjamins, 2010. P. 3–22.

38. Pelinka A. Language as a political category: The viewpoint of Political Science // *Journal of Language and Politics*. 2007. Vol. 16. No. 1. P. 129–143.

39. Seidel G. Political discourses analysis. *van Dijk T. Handbook of discourse analysis: discourse analysis in society*. London: Academic Press, 1985. P. 43–60.

40. Shapiro M. Language and political understanding: the politics of discursive practices. New Haven: Yale University Press, 1981. 263 p.

41. Shapiro M. The Politics of representation: writing practices in biography, photography, and policy analysis. Madison: The University of Wisconsin Press, 1988. 203 p.

42. van Dijk T. What is political discourse analysis? *Blommaert J., Bulcean. Political linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. P. 11–52.

43. Wilson C. Politically Speaking: The Pragmatic Analysis of Political Language. Oxford: Blackwell, 1990. 203 p.

44. Wodak R. The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual. Basingstoke: Palgrave, 2009. 252 p.

45. Wodak R., de Cillia R. Politics and language: overview. *Brown K. Encyclopedia of language and linguistics*. Vol. 9. Boston: Elsevier, 2006. P. 707–717.

REFERENCES:

1. Andruhina T. Jazyk vlasti i vlast' jazyka: politicheskij diskurs. Pravo i upravlenie. XXI vek. 2013. № 3. S. 62–69.

2. Baranov A., Kazakevich E. Parlamentskie debaty: tradicii i novacii. Moskva, 1991. 63 s.

3. Dejk T. Jazyk. Poznanie. Kommunikacija. Moskva, 1989. 312 s.

4. Shejgal E. Semiotika politicheskogo diskursa: dis. ... d-ra filol. nauk: 10.02.01, 10.02.19. Volgograd, 2000. 431 s.

5. Bell D. Political linguistics and international negotiations. *Negotiations Journal*. 1988. Vol. 4. No. 3. P. 233–246.

6. Bell D. Power, influence, and authority: an essay on political linguistics. New York: Oxford, 1975. 131 p.

7. Blommaert J. Language and politics, language politics and political linguistics. *Belgian Journal*. 1997. Vol. 11. P. 1–10.

8. Bugarski R. Language policies in the successor states of former Yugoslavia. *Journal of Language and Politics*. 2004. Vol. 3. No. 2. P. 189–208.

9. Burkhardt A. Politolinguistik. Versuch einer Ortsbestimmung. Klein J., Diekmannshenke H. Sprachstrategien und Dialogblockaden. *Linguistische und politikwissenschaftliche Studien zur politischen Kommunikation*. Berlin: de Gruyter, 1996. P. 75–100.

10. Chilton P. Analysing political discourse: theory and practice. London: Routledge, 2004. 226 p.

11. Chilton P. Cooperation and Non-Cooperation: Ethical and Political Aspects of Pragmatics. *Language and Communication*. 1987. Vol. 7. No. 3. P. 221–239.

12. Chilton P., Schaffner C. Discourse and politics. *van Dijk T. Discourse as social interaction*. London: Sage, 1997. P. 206–230.

13. Chilton P., Schaffner C. Introduction: themes and principles in the analysis of political discourse. *Chilton P., Schaffner C. Politics as text and talk*. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 1–41.

14. Crowley T. Language in history: theories and texts. London & New York: Routledge, 1996. 215 p.

15. Dallmayr F. Language and politics: why does language matter to political philosophy. London: University of Notre Dame, 1984. 243 p.

16. Dessalles J.-L. Aux origines du langage: Une histoire naturelle de la parole. Paris: Hermès, 2000. 351 p.

17. Döring H., Manow P. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies. Development version. URL: <http://www.parlgov.org/>

18. Dunbar R. Grooming. Gossip and the Evolution of Language. London and Boston, MA: Faber and Faber, 1996. 230 p.

19. Dunmire P. Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language. *Language and Linguistics Compass*. 2012. Vol. 6. No. 11. P. 735–751.

20. Edelman M. Constructing the political spectacle. Chicago: University of Chicago Press, 1988. 137 p.

21. Edelman M. The symbolic uses of politics. Urbana: University of Illinois Press, 1970. 201 p.

22. Fairclough N. Genres in political discourse. *Brown K. Encyclopedia of language and linguistics*: vol. 5. Boston: Elsevier, 2006. P. 32–38.

23. Fairclough N. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press, 1992. 259 p.

24. Fairclough N. Language and Power. London, 1989. 259 p.

25. Fairclough N. Semiotic aspects of social transformation and learning. *Rogers R. New Directions in Critical Discourse Analysis: Semiotic Aspects of Social Transformation and Learning*. Mahwah: Erlbaum, 2003.

26. Gruber H. Political Language and Textual Vagueness. *Pragmatics*. 1993. Vol. 3. No. 1. P. 1–28.

27. Gruber H., Menz F. Language and political change: Micro- and macro-aspects of a contested relationship? // *Journal of Language and Politics*. 2004. Vol. 3. No. 2. P. 175–188.

28. Holborow M. The politics of English: a Marxist view of language. London: Sage, 1999. 216 p.

29. Holzscheiter A. Power of discourse and power in discourse: an investigation of transformation and exclusion in the global discourse of childhood: Unpublished PhD Thesis. Berlin, 2005.

30. Hudson K. The language of modern politics. London: MacMillan, 1978. 167 p.

31. Jarvis S. The Frankfurt School and critical theory: introduction. *Glendinning S. Edinburgh encyclopedia of continental philosophy*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999. P. 429–437.

32. Joseph J. From Whitney to Chomsky: essays in the history of American linguistics. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2002. 234 p.

33. Joseph J. Language and Identity: National, Ethnic, Religious. Houndmills, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2004. 268 p.

34. Klemperer V. *The Language of the Third Reich: LTI. Lingua Tertii Imperii*. London: Continuum, 2005. 304 p.
35. Krzyzanowski M., Oberhuber F. (Un)Doing Europe: Discourses and Practices of Negotiating the EU Constitution. Bern: Peter Lang, 2007. 247 p.
36. Muntigl P. Politicization and depoliticization: unemployment policy in the European Union. Chilton P., Schaffner C. *Politics as text and talk: analytic approaches to political discourse*. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 45–79.
37. Okulska U., Cap P. *Analysis of political discourse: landmarks, challenges, and prospects.. Perspectives in politics and discourse*. Amsterdam: John Benjamins, 2010. P. 3–22.
38. Pelinka A. Language as a political category: The viewpoint of Political Science. *Journal of Language and Politics*. 2007. Vol. 16. No. 1. P. 129–143.
39. Seidel G. *Political discourses analysis*. van Dijk T. *Handbook of discourse analysis: discourse analysis in society*. London: Academic Press, 1985. P. 43–60.
40. Shapiro M. *Language and political understanding: the politics of discursive practices*. New Haven: Yale University Press, 1981. 263 p.
41. Shapiro M. *The Politics of representation: writing practices in biography, photography, and policy analysis*. Madison: The University of Wisconsin Press, 1988. 203 p.
42. van Dijk T. What is political discourse analysis? Blommaert J., Bulcaen. *Political linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. P. 11–52.
43. Wilson C. *Politically Speaking: The Pragmatic Analysis of Political Language*. Oxford: Blackwell, 1990. 203 p.
44. Wodak R. *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. Basingstoke: Palgrave, 2009. 252 p.
45. Wodak R., de Cillia R. *Politics and language: overview*. Brown K. *Encyclopedia of language and linguistics: vol. 9*. Boston: Elsevier, 2006. P. 707–717.

On the phenomenon of political discourse through the prism of theoretical and methodological interrelationship between language and politics

Kozak Tamara Mykolayivna

PhD in Political Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
at the Faculty of International Relations
of Ivan Franko National University of Lviv
Sichovyh Strilciv str., 19, Lviv, Ukraine

The article is devoted to analyzing the essence and peculiarities of the phenomenon of political discourse as a manifestation of the relationship between language and politics. This is actualized by the fact that the issues of language and politics, language in politics and politics in language have gained considerable interest in the recent decades. The study utilizes methods of Political Science and Applied Linguistics that reveal the essence of lexical, semantic, pragmatic, linguistic and semiotic techniques in explaining and constructing the relationship between language and politics. At the same time, structuralism (post-structuralism), positivism (new positivism), post-Marxism and constructivism were chosen as the methodological basis of the study. The analysis found that politics is one of the main causes of language development and vice versa. This is determined by the fact that language practices can be politicized by identifying and demystifying power and authority through texts and language. Therefore, political process and social/political institutions within it (and consequently the traditions of political struggle for power) are inevitably reflected in political discourse and must be necessarily discursive in nature. Since politics is planned and implemented in political discussions and competitions, which are language-related and language-specific. Accordingly, political discourse axiologically reflects the broad communicative and social context of its production, the group and individual variants of its perception, and the pragmatic, precedent, stylistic and functional aspects of its definition of the political picture of the world. Finally, it shows the ability of political discourse to produce an interpretation of a certain mentality, and to construct and categorize political reality.

Key words: politics, language, discourse, political discourse, power, group, Linguistics, Political Science.